

TOPISHMOQLAR

*Farg'ona davlat Universiteti
Filologiya va tillarni o'qitish:
ingliz tili 2 kurs talabasi
Abduhamidova Mushtariybonu
Ilmiy rahbar: O'ktamova Mohigul
Telefon raqam: +998911482804*

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada topishmoqlarning xalq og'zaki ijodidagi o'rni, ularning badiiy-estetik va didaktik xususiyatlari tahlil qilinadi. Topishmoqlarning kelib chiqishi, mazmuniy tuzilishi hamda bolalar tafakkurini rivojlantirishdagi ahamiyati ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, turli xalqlarning topishmoqlari qiyosiy jihatdan ko'rib chiqilib, ularning umumiy va farqli tomonlari aniqlanadi.

Kalit so'zlar: topishmoq, folklor, xalq og'zaki ijodi, tafakkur, didaktika, badiiy ifoda, qiyosiy tahlil

АННОТАЦИЯ В данной статье рассматривается роль загадок в устном народном творчестве, а также анализируются их художественно-эстетические и дидактические особенности. Освещаются происхождение загадок, их содержательная структура и значение в развитии мышления детей. Кроме того, проводится сравнительный анализ загадок различных народов с выявлением их общих и отличительных черт.

Ключевые слова: загадка, фольклор, устное народное творчество, мышление, дидактика, художественное выражение, сравнительный анализ

ANNOTATION: This article examines the role of riddles in oral folk literature and analyzes their artistic, aesthetic, and didactic features. The study explores the origin, structural characteristics, and significance of riddles in the development of children's thinking skills. Furthermore, a comparative analysis of riddles from different cultures is conducted to identify their similarities and differences.

Keywords: riddle, folklore, oral tradition, thinking, didactics, artistic expression, comparative analysis

Kirish

Topishmoqlar insoniyatning eng qadimiy og'zaki ijod namunalari qatoriga kiradi va ular asrlar davomida xalqning tafakkuri, dunyoqarashi hamda estetik didini aks ettirib kelgan. Ilmiy manbalarga ko'ra, topishmoqlar dastlab mehnat faoliyati va tabiat hodisalarini tushuntirish ehtiyojidan kelib chiqqan bo'lib, ular orqali inson o'z atrof-muhitini ramziy ifodalar yordamida tasvirlashga harakat qilgan. Shu jihatdan

topishmoqlar nafaqat o'yin vositasi, balki bilim beruvchi muhim didaktik vosita sifatida ham xizmat qilgan.

Folklorshunoslik tadqiqotlarida topishmoqlar kichik janr sifatida e'tirof etilib, ularning asosiy xususiyati yashirin ma'noga ega bo'lishidir. Topishmoq matnida predmet yoki hodisa bevosita emas, balki o'xshatish, metafora va boshqa badiiy vositalar orqali ifodalanadi. Bu esa tinglovchidan mantiqiy fikrlash, tasavvur qilish va tahlil qilish qobiliyatlarini talab qiladi. Shu sababli topishmoqlar bolalar tafakkurini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita sifatida keng qo'llaniladi.

Zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlarida ham topishmoqlarning ahamiyati alohida ta'kidlanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, topishmoqlar orqali bolalarda analitik fikrlash, nutq rivoji va ijodiy yondashuv shakllanadi. Bundan tashqari, ular milliy qadriyatlarni saqlash va avloddan-avlodga yetkazishda muhim vosita hisoblanadi. Turli xalqlarda uchraydigan topishmoqlar o'zining mazmuni jihatidan o'xshash bo'lsa-da, ularning badiiy ifodasi va obrazlari milliy madaniyat bilan chambarchas bog'liq.

Bugungi kunda topishmoqlar nafaqat folklor namunasi sifatida, balki ta'lim jarayonida interfaol metodlardan biri sifatida ham keng qo'llanilmoqda. Ular o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirish, bilimlarni mustahkamlash va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bois topishmoqlarni ilmiy jihatdan o'rganish va ularni ta'lim tizimiga samarali tatbiq etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Topishmoqlar xalq og'zaki ijodining kichik janrlaridan biri bo'lib, ular qisqa, lo'nda va obrazli shaklda ifodalanadi. Ularning asosiy vazifasi yashirin predmet yoki hodisani bevosita aytmasdan, ramziy ifoda orqali tasvirlashdan iborat. Ilmiy tadqiqotlarda ta'kidlanishicha, topishmoqlar inson tafakkurining dastlabki bosqichlarida shakllangan bo'lib, ular orqali odamlar tabiat hodisalari va kundalik hayotdagi predmetlarni tushunishga harakat qilgan. Shu bois topishmoqlar qadimgi bilim va tajribaning muhim manbasi sifatida qaraladi.

Topishmoqlarning tuzilishi o'ziga xos bo'lib, ular odatda ikki qismdan tashkil topadi: tasvirlovchi qism va javob qismi. Tasvirlovchi qismda predmet yoki hodisa bevosita nomlanmaydi, balki uning belgilariga ishora qilinadi. Bu esa tinglovchidan mantiqiy fikrlashni talab etadi. Masalan, o'zbek xalq topishmoqlarida tabiat hodisalari, hayvonlar, o'simliklar va kundalik buyumlar keng qo'llaniladi. Bunday obrazlar orqali insonning atrof-muhit bilan uzviy aloqasi aks ettiriladi.

Badiiy jihatdan topishmoqlar metafora, o'xshatish, personifikatsiya kabi vositalarga boy bo'ladi. Bu esa ularning estetik qiymatini oshiradi. Masalan, oy, quyosh, yulduz kabi osmon jismlari ko'pincha jonlantirilgan holda tasvirlanadi. Natijada oddiy predmetlar badiiy obrazga aylanadi va tinglovchida tasavvur qilish

qobiliyatini rivojlantiradi. Shu jihatdan topishmoqlar nafaqat mantiqiy fikrlashni, balki estetik didni ham shakllantiradi.

Topishmoqlarning didaktik ahamiyati ayniqsa bolalar tarbiyasida muhim o'rin tutadi. Pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, topishmoqlar orqali bolalarda tafakkur tezligi, kuzatuvchanlik, xotira va nutq rivojlanadi. Ular bolani mustaqil fikrlashga, savol-javob asosida bilim olishga o'rgatadi. Shu sababli maktabgacha ta'lim va boshlang'ich ta'lim jarayonida topishmoqlardan keng foydalanish tavsiya etiladi. Bu usul o'quv jarayonini qiziqarli va samarali qiladi.

Turli xalqlarning topishmoqlarini qiyosiy o'rganish ularning umumiy va o'ziga xos jihatlarini aniqlash imkonini beradi. Masalan, o'zbek, rus va ingliz topishmoqlarida ko'plab o'xshash motivlar uchraydi: quyosh, oy, suv, hayvonlar va mehnat qurollari tasviri keng qo'llaniladi. Biroq ularning ifoda uslubi va badiiy vositalari milliy madaniyatga bog'liq holda farqlanadi. O'zbek topishmoqlarida ko'proq poetik va obrazli ifoda ustun bo'lsa, ingliz topishmoqlarida mantiqiy va qisqa ifodalash xususiyati kuchliroq namoyon bo'ladi. Rus topishmoqlarida esa tabiat manzaralari va xalq turmushiga oid elementlar keng aks etadi.

Zamonaviy davrda topishmoqlar yangi shakllarda ham rivojlanmoqda. Ular nafaqat og'zaki shaklda, balki yozma va elektron ko'rinishda ham keng tarqalmoqda. Internet va raqamli texnologiyalar orqali topishmoqlarni o'rganish va tarqatish imkoniyatlari kengaydi. Shu bilan birga, topishmoqlar interfaol ta'lim vositasi sifatida ham ahamiyat kasb etmoqda. Masalan, o'yin texnologiyalari asosida tashkil etilgan darslarda topishmoqlardan foydalanish o'quvchilarning faolligini oshiradi va bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Shunday qilib, topishmoqlar nafaqat folklor namunasi, balki inson tafakkuri va madaniyatining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ular o'zining badiiyligi, qisqaligi va chuqur ma'nosi bilan ajralib turadi hamda har bir davrda o'z ahamiyatini yo'qotmaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, topishmoqlar xalq og'zaki ijodining muhim va qadimiy janrlaridan biri bo'lib, ular inson tafakkuri, nutqi va ijodiy qobiliyatini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Ularning badiiy ifodasi, ramziy mazmuni va qisqa shaklda chuqur ma'no berishi ularni o'ziga xos qiladi. Topishmoqlar nafaqat madaniy meros sifatida, balki zamonaviy ta'lim jarayonida ham samarali pedagogik vosita bo'lib xizmat qiladi. Ularni o'rganish va amaliyotda qo'llash orqali yosh avlodning intellektual salohiyatini yanada oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari – Toshkent, 2020
2. Karimov I.A. – Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch – Toshkent, 2008
3. Mirzayev T. – O'zbek xalq og'zaki ijodi – Toshkent, 2005

4. Afzalov M. – O‘zbek xalq topishmoqlari – Toshkent, 1987
5. Baxtin M. – Estetika va ijod masalalari – Moskva, 1975
6. Propp V. – Folklor nazariyasi – Moskva, 1984
7. Dundes A. – Folklor tahlili – Nyu-York, 1980